

УДК 371.134

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-2\(16\)-327-335](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-2(16)-327-335)

Крижановський Олексій Михайлович кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням, Донецький державний університет внутрішніх справ, <https://orcid.org/0000-0002-5358-9758>

Григор'єва Вікторія Василівна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права, Маріупольський державний університет, <https://orcid.org/0000-0002-4997-803X>

Герасименко Наталія Олександрівна заступник директора, Ліцей № 3 Підгородненської міської ради Дніпропетровської області

ОСОБИСТІСНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ ТА ГНУЧКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ

Анотація. Вивчення професійних компетенцій та можливостей власного саморозвитку як предмета пізнання немислимо без особистісного підходу. Сучасна педагогічна наука пропонує особистісний підхід в якості одного з основних і істотно зачіпає найважливіші аспекти навчання і розвитку: мотивацію учня, активність учнів у навчанні, якість засвоєння знань і умінь. Поза особистісного підходу не можна зрозуміти мотивацію, рух волі до формування особистості, її самопізнання. Використання особистісного підходу в навчанні передбачає врахування всієї складності особистості, історії розвитку і всіх її індивідуальних особливостей. Реалізація такого підходу в навчанні передбачає розвиток особистісно значимого відношення до предмету вивчення, що відбувається шляхом перетворення заданої інформації в особистісно значиму, ціннісну і актуальну для кожного учня.

Особистісно значуще ставлення до власного саморозвитку як фактору становлення професійних та гнучких компетенцій характеризується емоційно-вольовими установками суб'єкта (учня), що забезпечують адекватність поведінки, стійкість і цілеспрямований характер діяльності, що виражають розуміння важливості, значущості цінності професійного становлення «для себе», що сприймають їх значення взагалі в єдності з особистісним сенсом. Особливо це набуває сенсу у межах протидії віктимній поведінці, у межах профілактики будь-яких правопорушень.

Ціннісні орієнтації є найважливішим компонентом структури особистості, який визначає її поведінку і ставлення до навколишнього світу. Ціннісні орієнтації є найбільш значущою та незалежною одиницею в структурі

особистості. Це суб'єктивно обрані і прийняті до дії значимі для особистості цінності, які, інтеріорізіруючись, пронизують всі інші структурні компоненти особистості і в кінцевому підсумку формують той чи інший її тип. Виникнення ціннісних орієнтацій можливо лише при досить високому рівні особистісного розвитку.

Оскільки людське життя є найвищою цінністю суспільства, то сукупність властивостей, якостей, станів людини є цінністю не тільки самої людини, а й суспільства. Саме це перетворює професійні та універсальні компетенції кожного індивіда в суспільне благо.

Ключові слова: професійні компетенції, особистісний підхід у навчанні, запобігання кримінальним правопорушенням, віктимологія, мотив, ціннісні орієнтації.

Kryzhanovskyi Oleksii Mykhailovych PhD in Law, senior researcher of the Research laboratory on the problems of prevention of criminal offenses at the Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi, <https://orcid.org/0000-0002-5358-9758>

Grygor'yeva Viktoriya Vasylivna PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Law at Mariupol State University, Kiev, <https://orcid.org/0000-0002-4997-803X>

Herasymenko Nataliia Oleksandrivna Principal's assistant at Lyceum № 3 of the Pidgorodne City Council of the Dnipropetrovsk Region, Pidgorodne

PERSONAL APPROACH AS THE GOAL OF MODERN EDUCATION IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL AND SOFT SKILLS

Abstract. The study of professional competences and possibilities of one's own self-development as a subject of knowledge is unthinkable without a personal approach. Modern pedagogical science offers a personal approach as one of the main and significantly affects the most important aspects of learning and development: student motivation, student activity in learning, the quality of learning knowledge and skills. It is impossible to understand motivation, the movement of the will towards the formation of the personality, its self-knowledge, outside of the personal approach. The use of a personal approach in education involves taking into account all the complexity of the personality, the history of development and all its individual characteristics. The implementation of such an approach in education involves the development of a personally significant relationship to the subject of study, which occurs through the transformation of given information into personally significant, valuable and relevant for each student.

A personally significant attitude to one's own self-development as a factor in the formation of professional and flexible competences is characterized by the emotional and volitional attitudes of the subject (student), which ensure the adequacy of behavior, stability and purposeful nature of the activity, which express an understanding of the importance and significance of the value of professional formation «for oneself», who perceive their meaning in general in unity with personal meaning. This especially makes sense in the context of combating victim behavior, within the context of prevention of any offenses.

Value orientations are the most important component of a person's structure, which determines his or her behavior and attitude to the surrounding world. Value orientations are the most significant and independent unit in the personality structure. These are subjectively chosen and implemented values that are significant for the individual, which, when internalized, permeate all other structural components of the personality and ultimately form one or another type of personality. Emergence of value orientations is possible only at a sufficiently high level of personal development.

Since human life is the highest value of society, the totality of properties, qualities, states of a person is the value not only of the person himself, but also of society. This is what transforms the professional and universal competences of each individual into a public good.

Keywords: professional competences, personal approach to education, prevention of criminal offenses, victimology, motive, value orientations.

Постановка проблеми. Вивчення професійних компетенцій та можливостей власного саморозвитку як предмета пізнання немислимо без особистісного підходу. Сучасна педагогічна наука пропонує особистісний підхід в якості одного з основних і істотно зачіпає найважливіші аспекти навчання і розвитку: мотивацію учня, активність учнів у навчанні, якість засвоєння знань і умінь. Поза особистісного підходу не можна зрозуміти мотивацію, рух волі до формування особистості, її самопізнання. Використання особистісного підходу в навчанні передбачає врахування всієї складності особистості, історії розвитку і всіх її індивідуальних особливостей. Реалізація такого підходу в навчанні передбачає розвиток особистісно значимого відношення до предмету вивчення, що відбувається шляхом перетворення заданої інформації в особистісно значиму, ціннісну і актуальну для кожного учня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням ціннісних орієнтацій, впливу мотивації на потребу у самовдосконаленні, різноманітних освітніх методик, підґрунтям яких виступає особистісний підхід, присвячено велику кількість робіт як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Не можна оминати таких корифеїв педагогіки, як Я. Коменський, Д. Локк, Ж.-Ж. Руссо, І. Песталоцці, або ж психології – Л. Виготський, О. Леонтьєв та Л. Божович.

Їх роботи не втрачають своєї практичної цінності і досі, та слугують міцним підґрунтям сучасному розумінню освітніх явищ. Проблеми цінностей та духовної освіти порушували у своїх працях Г. Шевченко, Т. Антоненко, М. Чурсін, О. Кивлюк, О. Цибулько. Аналіз терміну «компетентність» викладено у роботі М. Леонтяна. Життєтворчі компетенції особистості охарактеризовані І. Єрмаковим та Д. Пузіковим. Разом з тим, дослідженню феномену особистісного підходу в контексті сучасної освіти у формуванні професійних та гнучких компетенцій приділено недостатню увагу.

Мета статті – дослідження феномену особистісного підходу в контексті сучасної освіти у формуванні професійних та гнучких компетенцій.

Виклад основного матеріалу. Трактатування терміна «особистісна значимість» визначається як «те, що має важливість, значимість, цінність для суб'єкта», саме так визначали дане поняття такі видатні педагоги, як: Я. Коменський, Д. Локк, Ж.-Ж. Руссо, І. Песталоцці. Відтак, психологічні відносини людини в розвиненому вигляді представляють інтегральну систему виборчих свідомих зв'язків особистості з різними сторонами об'єктивної дійсності, що витікає з усієї історії її розвитку і внутрішньо витікає з її дій і переживання.

Особистісно значуще ставлення до власного саморозвитку як фактору становлення професійних та гнучких компетенцій характеризується емоційно-вольовими установками суб'єкта (учня), що забезпечують адекватність поведінки, стійкість і цілеспрямований характер діяльності, що виражають розуміння важливості, значущості цінності професійного становлення «для себе», що сприймають їх значення взагалі в єдності з особистісним сенсом. Особливо це набуває сенсу у межах протидії віктимній поведінці, у межах профілактики будь-яких правопорушень.

У психології особистісний сенс розглядається як «індивідуальне відображення справжнього ставлення особистості до тих об'єктів, заради яких розгортається її діяльність, засвоєваних суб'єктом безособових знань про світ, що включають поняття, вміння, дії і вчинки, що здійснюються людьми, соціальні норми, ролі, цінності та ідеали» [5].

Особистісний сенс є одним з джерел мотивації поведінки і діяльності особистості. У психології виділяється ряд складових смислових систем, які спонукають людину до діяльності, а саме: змістотворні мотиви; реалізоване діяльністю ставлення людини до дійсності, яка набула суб'єктивної цінності; смислові установки конкретної особистості; регульовані смисловими установками вчинки і діяння особистості.

Деякі аспекти реалізації особистісного сенсу в навчальному процесі закладені у дослідженнях вітчизняних вчених [5]. Автори виділяють дві групи засобів реалізації особистісного сенсу, що пов'язані по-перше з провідними емоціями – емоційно-психологічні установки, емоційно-психологічний фон, емоційно психологічне узагальнення; по-друге з пізнавально-оцінними

компонентами – виведення теоретичного матеріалу на рівень практичного застосування, вичленення наскрізних ідей навчального курсу, звернення до особистого досвіду учня, використання завдань ситуативного типу, включення учня в реальну практичну діяльність. Таке групування видів робіт і завдань умовне. Так, наприклад, віднесені до розряду пізнавально-оціночних види робіт і завдань можуть в конкретній ситуації процесу навчання зайняти місце в групі засобів реалізації особистісного сенсу, пов'язаного з провідними емоціями.

У нашому дослідженні теоретична і прикладна розробки формування особистісного сенсу представляють інтерес з точки зору розвитку професійних та гнучких компетенцій, що складають мету сучасної освіти.

У поняття «особистість» ми вкладаємо той зміст, який має місце в роботах школи Виготського – Леонтьєва. З точки зору О.М. Леонтьєва, для того щоб стати особистістю, необхідно встановлення широких зв'язків зі світом і вироблення власного ставлення до нього. При цьому основу особистості складає ієрархічна система діяльності та мотивів. О.М. Леонтьєв говорив про те, що основне питання – становлення особистості – перетворюється в питання про те, як мотиви (спонукання), обумовлені тими чи іншими обставинами, перетворюються на те стійке, що характеризує цю особистість [4, С. 157]. Він прямо вказував, що основна структура особистості «являє собою відносно стійку конфігурацію головних, жорстко ієрархізованих, мотиваційних ліній». О.М. Леонтьєв виділяє три параметра аналізу особистості: 1) широту зв'язків людини зі світом; 2) ступінь ієрархізованості мотивів; 3) загальну конфігурацію (структуру) мотиваційної сфери (або загальну структуру особистості). Таким чином, найбільш важливою ланкою для розуміння сутності розвитку особистості, з точки зору О.М. Леонтьєва, є її мотиваційна сфера. Л.І. Божович висуває в якості центральної ланки особистості спрямованість її мотивів, які не визначаються вродженими чинниками, а формуються на наступних етапах життєдіяльності дитини [3, С. 125]. Мотиваційна ланка особистості і досі виділяється практично в будь-якій концепції особистості.

Мотив, як і спосіб життя – категорії ціннісна, так як людина усвідомлено, а не несвідомо прагне до певного стилю життєдіяльності, який відповідає її бажанням і потребам. Генезис поняття «цінність», показує, що в ньому поєдналося три значення: характеристика зовнішніх сил природи і предметів, які виступають як об'єкт ціннісного ставлення; психологічних якостей людини, яка є суб'єктом цих відносин; відносини між людьми, їх спілкування, завдяки яким цінності знаходять значимість [7, С. 698]. У широкому сенсі слова цінністю є все, що представляє інтерес для людини. До всякої цінності застосовні наступні характеристики: всі цінності містять елемент знань, когнітивний компонент, носять селективний характер, включають в себе афективно-емоційний компонент. Разом з тим, цінності

являють собою критерії для оцінки вибору дій. У всіх цілеспрямованих (осмислених) діях можна виділити три основні види цінностей: когнітивні (бажання; переваги), досягнення (успіх або фрустрація) і афективні (задоволення або біль, невдоволення). У соціальному контексті особливо значущими є проблеми орієнтації того, хто навчається, в навколишньому світі об'єктивних цінностей, у подіях минулого, сьогодення, в побудові образу майбутнього і своєї життєвої перспективи.

Поняття «ціннісної орієнтації» особистості ввели американські соціологи, розуміючи під ним стандарти, які містять норми оцінки об'єктів і спрямованість дії. У соціології термін «ціннісна орієнтація» з'явився в 1964-1965 роках та одразу ж став предметом численних досліджень. Соціологи вивчають ціннісні орієнтації, в основному, у зв'язку з планами молоді на майбутнє. Суть ціннісних орієнтацій особистості в прояві особливого, що характеризує індивідуальність. Ціннісні орієнтації, серед інших, виступають одним з критеріїв соціалізації особистості.

Педагогічний зміст терміну «орієнтація» має два аспекти, що позначають процес і результат. Орієнтація на результат визначається вільним володінням широким колом знань і умінь в певній галузі. Орієнтація як процес – це проектування дії від задуму до результату: точний, правильний вибір мети, засобів її руху, оцінка дії в зіставленні з планами і життєвими цілями [2, С. 461].

Ціннісне ставлення, як похідне від поняття «цінність» і «потреба», відображає єдність об'єктивного і суб'єктивного, фіксує спрямованість людини на об'єкти цінності. Педагогічний аспект проблеми ціннісних орієнтацій полягає в тому, щоб широкий спектр об'єктивних цінностей людини зробити предметом усвідомлення і переживання, що є однією з умов становлення особистості [2, С. 461].

Згідно з концепцією Т. Антоненко та М. Чурсіна «ціннісне ставлення, заглиблюючись, переходить можуть стати переконаннями особистості і характеризувати її спрямованість» [1, С. 83]. (при сприятливих умовах) в ціннісні орієнтації, які

У теорії і практиці виховання важливо враховувати, що пізнається в результаті оцінки цінність, усвідомлюване та здатне виконати функцію орієнтира при формуванні людиною рішення про ту чи іншу стратегію поведінки. Момент вибору – особливість оціночно-ціннісного ставлення. Тому об'єктивна цінність повинна стати предметом оцінки.

Ціннісні орієнтації є критерієм оцінки результатів, досягнутих за результатами діяльності по навчанню і вихованню, з оформлення у студентів системи відносин до світу, до людей і до себе.

Структурними «елементами» системи ціннісних орієнтацій є три підсистеми: когнітивна (знання, судження, переконання про об'єкт); емотивна (почуття, емоційні оцінки об'єкта); поведінкова (певні дії, послідовна поведінка по відношенню до об'єкта). Для визначення тієї чи іншої ціннісної

орієнтації необхідна фіксація всіх трьох структурних компонентів, що вимагає застосування певних методів.

Узагальнюючи дослідження психологів про місце ціннісних орієнтацій в психологічній характеристиці особистості, можна зробити висновок про те, що ціннісні орієнтації є найважливішим компонентом структури особистості, який визначає її поведінку і ставлення до навколишнього світу. Ціннісні орієнтації є найбільш значущою та незалежною одиницею в структурі особистості [6, С. 73]. Це суб'єктивно обрані і прийняті до дії значимі для особистості цінності, які, інтеріоризуючись, пронизують всі інші структурні компоненти особистості і в кінцевому підсумку формують той чи інший її тип. У цьому, на наш погляд, і виявляється значення ціннісного орієнтування. Виникнення ціннісних орієнтацій можливо лише при досить високому рівні особистісного розвитку.

На основі аналізу наукової літератури можна зробити наступні висновки про значення ціннісних орієнтацій у розвитку особистості:

- незважаючи на різні підходи, в психології визнано існування ціннісних орієнтацій і їх особлива роль в діяльності і формуванні особистості;
- ціннісні орієнтації так само, як і цінності, мають об'єктивно-суб'єктивну основу. Переоцінка цінностей в суспільстві може привести до ревізії особистістю своїх ціннісних орієнтацій;
- ціннісні орієнтації не є незалежним показником якісної характеристики особистості, їх можна розглядати тільки в зв'язку з іншими підструктурами, але саме цей компонент особистості є сполучною ланкою, об'єднуючим світоглядний і функціональний рівні особистості в одну динамічну систему;
- ціннісні орієнтації виявляються в цілях, ідеалах, переконаннях, інтересах, установках особистості, пофарбованих емоціями. Тільки визнані особистістю цінності переходять у ціннісні орієнтації;
- ціннісні орієнтації – моральний і культурний стрижень особистості. За ступенем сформованості ціннісних орієнтацій можна судити про рівень розвитку особистості, її зрілість та соціальну позицію. Факторами формування ціннісних орієнтацій є сім'я, освітнє середовище, етнос, малі групи.

Висновки. Оскільки людське життя є найвищою цінністю суспільства, то сукупність властивостей, якостей, станів людини є цінністю не тільки самої людини, а й суспільства. Саме це перетворює професійні та універсальні компетенції кожного індивіда в суспільне благо. При визначенні поняття універсальні компетенції можна відштовхуватися від відомого і прийнятого в діалектичному і історичному матеріалізмі підходу до проблеми культури. При цьому під культурою ми розуміємо розпредметнення та опредметнення

матеріальних і духовних цінностей. Відповідно до такого підходу, розпредметнення – це сенсорне і інтелектуальне проникнення в реальність, опис її сутнісних властивостей і сторін, іншими словами, її пізнання. Опредметнення – конструювання, виробництво товарів теоретичної і практичної діяльності, які розкривають здібності, накопичений досвід, вершину розвитку особистості – її творчість. Теза К. Маркса: «Змінюючи світ – людина змінює саму себе» найкраще характеризує процес опредметнення. Саме ця теза стала основою розробки психологами психологічної теорії діяльності та діяльнісного підходу в навчанні, вихованні та розвитку (Виготський, Леонтьєв, Рубінштейн).

Література:

1. Antonenko T., Chursin M. On the eve of the Future: the Values sign change. *Philosophy and Cosmology*. 2019. № 23. P. 80-89. URL: <https://doi.org/10.29202/phil-cosm/23/7> (дата звернення: 05.01.2023).
2. Molodychenko V., Tsybulko O., Makarenko L., Postol O., Lysak I. Pedagogy of Spirituality as a Factor of Sustainable Development of Humanity. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2021. № 13(4). P. 454-468. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/13.4/492> (дата звернення: 25.12.2022).
3. Shevchenko H. The Ideal Image of a Man: the Main Characteristics and Ways of Achieving. *Future Human Image*. 2017. № 7. P. 120-127. URL: http://www.fhijournal.org/wp-content/uploads/2017/04/FHI-7_Shevchenko.pdf (дата звернення: 09.01.2023).
4. Voronkova V., Kyvliuk O. Philosophical Reflection Smart-Society as a New Model of the Information Society and its Impact on the Education of the 21st Century. *Future Human Image*. 2017. № 7. P. 154-162. URL: http://www.fhijournal.org/wp-content/uploads/2017/04/FHI-7_VoronkovaKyvliuk.pdf (дата звернення: 10.12.2022).
5. Єрмаков І.Г., Пузіков Д.О. Життєтворчі компетенції особистості. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2015. № 12 (14). URL: <http://ap.uu.edu.ua/article/202> (дата звернення: 10.01.2023).
6. Леонтян М.А. Поняття «компетенція» і «компетентність» у теорії освіти. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. 2012. Вип. 176. С. 73-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2012_188_176_18 (дата звернення: 10.01.2023).
7. Цибулько О. Особливості технології програмно-цільового управління у закладах освіти. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 2(7). С. 692-701. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/1135/1132> (дата звернення: 07.01.2023).

References:

1. Antonenko, T., Chursin, M. (2019). On the eve of the Future: the Values sign change. *Philosophy and Cosmology*, 23, 80-89. <https://doi.org/10.29202/phil-cosm/23/7> [in English].
2. Molodychenko, V., Tsybulko, O., Makarenko, L., Postol, O., Lysak, I. (2021). Pedagogy of Spirituality as a Factor of Sustainable Development of Humanity. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13(4), 454-468. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.4/492> [in English].
3. Shevchenko, H. (2017). The Ideal Image of a Man: the Main Characteristics and Ways of Achieving. *Future Human Image*, 7, 120-127. http://www.fhijournal.org/wp-content/uploads/2017/04/FHI-7_Shevchenko.pdf [in English].

4. Voronkova, V., & Kyvliuk, O. (2017). Philosophical Reflection Smart-Society as a New Model of the Information Society and its Impact on the Education of the 21st Century. *Future Human Image*, 7, 154-162. http://www.fhijournal.org/wp-content/uploads/2017/04/FHI-7_VoronkovaKyvliuk.pdf [in English].

5. Ermakov, I.G., Puzikov, D.O. (2015). Zhyttietvorchi kompetentsii osobystosti [Life-creating competencies of the individual]. *Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvymy potrebamy - Actual problems of education and upbringing of people with special needs*, 12 (14) [in Ukrainian].

6. Leontyan, M.A. (2012). Poniattia «kompetentsiia» i «kompetentnist» u teorii osvity [Two concepts of «competence» in the theory of education]. *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiia» - Scientific works of the Black Sea State University named after Peter Mohyla complex «Kyiv-Mohyla Academy»*, 176, 73-75 [in Ukrainian].

7. Tsybulko, O. (2022). Osoblyvosti tekhnolohii prohramno-tsilovoho upravlinnia u zakladakh osvity [Features of the technology of program-target management in educational institutions]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky - Perspectives and innovations of science*, 2(7), 692-701. <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/1135/1132> [in Ukrainian].